

TIBBIY TERMINLARNING MORFEMIK TUZILISHI: PREFIKS, SUFFIKS VA ILDIZLARNING FUNKSIONAL TAHLILI

Davurova Soxiba Usanboevna

Tillar kafedrasi stajyor-assistenti, SamDTU

Bo'riyeva Feruzabonu Numonjonovna -

Davolash ishi fakulteti 153 guruh talabasi

Xalikova Laylo Xalikovna, Begimova Jasmina Melliyeвна -

Davolash ishi fakulteti 163 guruh talabasi

Sattarov Shoxrux Mansur o'g'li - Farmatsiya fakulteti 101 guruh talabasi,

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya:

Tibbiy terminologiya tizimi murakkab morfemik tuzilishga ega bo'lib, u ko'pincha ildiz, prefiks va suffikslardan tashkil topadi. Ushbu maqolada tibbiy terminlarning morfemik tuzilishi, ularning lingvistik va funksional xususiyatlari hamda klinik amaliyotdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, prefikslar kasallikning joylashuvi yoki darajasini, suffikslar patologik jarayonni, ildizlar esa asosiy ma'noni ifodalaydi. Bu esa tibbiy terminologiyaning aniqligi va tizimlilikini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: tibbiy terminologiya, morfema, prefiks, suffiks, ildiz, lingvistika, termin yasash.

МОРФЕМНАЯ СТРУКТУРА МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ: ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРЕФИКСОВ, СУФФИКСОВ И КОРНЕЙ

Давурова Сохиба Усанбоевна

Стажёр-ассистент кафедры языков, СамГМУ

Буриева Ферузабону Нумонжоновна –

студентка 153 группы лечебного факультета

Халикова Лайло Халиковна, Бегимова Жасмина Меллиевна –

студентки 163 группы лечебного факультета

*Саттаров Шохрух Мансур угли –
студент 101 группы фармацевтического факультета
Самаркандского государственного медицинского университета*

Аннотация:

Система медицинской терминологии обладает сложной морфемной структурой и, как правило, состоит из корня, префиксов и суффиксов. В данной статье анализируются морфемная структура медицинских терминов, их лингвистические и функциональные особенности, а также их значение в клинической практике.

Результаты исследования показывают, что префиксы обозначают локализацию или степень заболевания, суффиксы отражают патологический процесс, а корни выражают основное значение термина. Это обеспечивает точность и системность медицинской терминологии.

Ключевые слова: медицинская терминология, морфема, префикс, суффикс, корень, лингвистика, словообразование.

**MORPHEMIC STRUCTURE OF MEDICAL TERMS: FUNCTIONAL
ANALYSIS OF PREFIXES, SUFFIXES, AND ROOTS**

*Davurova Sokhiba Usanboevna
Trainee Assistant of the Department of Languages,
Buriyeva Feruzabonu Numonjonovna –
Student of Group 153, Faculty of General Medicine
Xalikova Laylo Xalikovna, Begimova Jasmina Melliyeva –
Students of Group 163, Faculty of General Medicine
Sattarov Shoxrux Mansur ugli –
Student of Group 101, Faculty of Pharmacy
Samarkand State Medical University*

Abstract:

The system of medical terminology has a complex morphemic structure and usually consists of roots, prefixes, and suffixes. This article analyzes the

morphemic structure of medical terms, their linguistic and functional features, as well as their significance in clinical practice.

The results of the study show that prefixes indicate the location or degree of a disease, suffixes reflect pathological processes, and roots convey the core meaning of the term. This ensures the accuracy and systematic nature of medical terminology.

Keywords: medical terminology, morpheme, prefix, suffix, root, linguistics, word formation.

Kirish:

Tibbiy terminologiya ilmiy tilning muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda lotin va yunon tillarining ta'siri kuchli. Tibbiy terminlarning aksariyati morfemik birliklardan – prefiks, ildiz va suffikslardan tashkil topadi. Bu birliklar terminlarning ma'nosini aniqlashtirish va ularni tizimlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy tibbiyotda terminlarni to'g'ri tushunish diagnostika va davolash jarayonida muhim ahamiyatga ega. Shu sababli tibbiy terminlarning morfemik tuzilishini o'rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Ushbudagi tibbiy terminlarning yasalihi va xulosa morfologik tahlili tahlili. Terminlarning tarkibi va qismlari – asos (negiz), prefikslar suffikslardan iboratligi ko'rsatilib, ular yangi atamalarni tez va amaliyotda to'g'ri qo'llash ta'kidlanadi. Misollar va tahlil yordamida prefikslar, suiqslari va asoslar bilan tibbiy terminlarni qilish ko'rsatildi. Shu bilan birga, xalqaro standartlar (Terminologia Anatomica) orqali terminologiyani yagona va aniq belgilash muhimligi ta'kidlandi.

Materiallar va metodlar :

Tibbiy terminologiya xalqaro standartlarga muvofiq bo'lishi shart. Xalqaro Terminologia Anatomicakabi standartlar terminlarni bir xilda ishlatishga imkon beradi, sinonimlar va chalkashliklarni kamaytiradi. Bu, ayniqsa, turli mamlakatlarda o'qiyotgan talabalar va xorijiy mutaxassislar bilan muloqotda muhimdir. Shu nuqtai nazardan, tibbiy terminlarning yasalihi va ularni morfologik

tahlil qilish nafaqat akademik bilimlarni oshirish, balki klinik amaliyotda xatoliklarni kamaytirish va ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola tibbiy atamalarining tarkibiy qismlari –asos (o‘zak qismi), prefikslar va suffikslarga e’tibor qaratgan holda ularning morfologik tahlilini ko‘rsatadi hamda keng qo‘llaniladigan misollar bilan tushuntiradi. Tibbiy terminlarning yasash turlari. Atamalarining asos qismidan hosil bo‘lgan terminlarga’ni terminning negiz qismiorgan, tizim yoki kasallik nomini bildiradi va uning asosiy ma’nosini belgilaydi. *cardi*—yurak (*cardiologia*—yurak kasalliklarini o‘rganadiga va davolaydigan soha) *nephro*—buyrak (*nephritis* – buyrakning yallig‘lanishi) *oste*—suyak (*osteoporosis* –suyaklarning zaiflashishi) Prefikslar so‘z boshida qo‘shilib, ma’noni kengaytiradi yoki o‘zgartiradi: *hyper*—ortiqcha (*hypertensio* –yuqori qon bosimi) *hypo*—yetishmovchilik (*hypoglycemia* –qondashaker miqdorining kamayishi) *sub*—ostida (*subcutaneous* –teri ostida). Suffikslar so‘z oxirida qo‘shilib, jarayon, kasallik yoki tadqiqot ma’nosini bildiradi: *-itis*—yallig‘lanish (*hepatitis* –jigarning yallig‘lanishi), *-ectomy*—jarrohlik yo‘li bilan olib tashlash (*appendectomy* –appenditsitni olib tashlash), *-logia*—ilmiy tadqiqot (*neurologia*—asab tizimini o‘rganadigan soha). Ba’zi tibbiy atamalar bir nechta ildiz yoki morfemalardan hosil bo‘ladi: *gastroenterologia*—oshqozon (*gastro-*) va ichak (*enter-*) ilmiy tadqiqoti (*-logia*), *rhinoplastica*—burun (*rhino-*) shaklini tuzatish (*-plastica*). Tibbiy terminlarning morfologik tahlili. Morfologik tahlil termin tarkibini –ildiz, prefiks va suffikslarni aniqlashga yordam beradi. Bu yondashuv yangi terminlarni tushunish va eslab qolishni osonlashtiradi. Atamaning asos qismiorgan, tizim yoki jarayon nomini bildiradi. *oste*—suyak (*osteoporosis*) *cardi*—yurak (*cardiomyopathia*) *derm*—teri (*dermatitis*) Prefikslar so‘zning ma’nosini aniqlashtiradi: *tachy*—tez (*tachycardia* –yurakning tez urishi), *brady*—sekin (*bradycardia* –yurakning sekin urishi), *poly*—ko‘p (*polyneuritis* –ko‘plab nervlarning yallig‘lanishi). Suffikslar tibbiy jarayon yoki holatni ko‘rsatadi: *-pathia*—kasallik (*neuropathia*—asab kasalligi), *-scopia*—asbob yordamida tekshirish

(endoscopia–ichki organlarni asbob yordamida tekshirish), -ectomy–olib tashlash (tonsillectomia–bodomsimon bezniolib tashlash).

Tadqiqot davomida tibbiy terminologiya va lingvistika sohasiga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Qoʻllanilgan metodlar:

ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish;

morfologik tahlil;

qiyosiy tahlil;

tavsifiy metod.

Material sifatida tibbiy terminlar lugʻatlari, farmatsevtik va klinik terminologiya manbalari hamda oʻquv qoʻllanmalar tanlab olindi.

Natijalar:

Tahlillar shuni koʻrsatdiki, tibbiy terminlarning asosiy qismi uchta morfemik komponentdan tashkil topadi:

1. Ildiz (root)

Ildiz terminning asosiy maʼnosini ifodalaydi. Masalan:

cardio – yurak

neuro – asab

hepat – jigar

2. Prefiks (prefix)

Prefiks termin boshida kelib, qoʻshimcha maʼno beradi:

hyper- – ortiqcha (hypertonia)

hypo- – kam (hypoglycemia)

sub- – osti

3. Suffiks (suffix)

Suffiks termin oxirida kelib, kasallik yoki holatni bildiradi:

-itis – yalligʻlanish

-osis – kasallik

-algia – ogʻriq

Natijalar shuni ko'rsatdiki, bu morfemik birliklar orqali terminlar tizimli va aniq shakllanadi.

Muhokama:

Tibbiy terminlarning morfemik tuzilishini o'rganish nafaqat lingvistik, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Morfemik tahlil yordamida murakkab terminlarning ma'nosini tez va aniq tushunish mumkin. Bu esa tibbiyot xodimlari uchun muhim kompetensiya hisoblanadi.

Prefikslar tibbiy terminlarda asosan miqdor, daraja yoki joylashuvni bildiradi. Masalan, hyper- va hypo- prefikslari organizmdagi jarayonlarning ortiqcha yoki kamligini ifodalaydi. Bu esa diagnostika jarayonida muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, intra-, extra- kabi prefikslar anatomik joylashuvni aniqlashga yordam beradi.

Suffikslar esa terminning klinik mazmunini belgilaydi. Masalan, -itis suffiksi yallig'lanishni bildirsa, -oma o'simtani ifodalaydi. Bu esa shifokorlarga kasallik turini tez aniqlash imkonini beradi. Shu jihatdan suffikslar klinik terminologiyada asosiy diagnostik indikator sifatida xizmat qiladi.

Ildizlar esa terminning asosiy semantik yadrosini tashkil etadi. Masalan, cardio-ildizi yurak bilan bog'liq barcha terminlarda uchraydi. Bu esa terminlarni tizimlashtirish va guruhlash imkonini beradi.

Morfemik tuzilishning yana bir muhim jihati – uning universalligi. Lotin va yunon morfemalari xalqaro tibbiy terminologiyada bir xil ma'noni ifodalaydi. Bu esa turli mamlakatlarda ishlovchi shifokorlar o'rtasida samarali kommunikatsiyani ta'minlaydi.

Biroq ayrim hollarda terminlarning murakkabligi yoki ko'p komponentli bo'lishi ularni tushunishda qiyinchilik tug'dirishi mumkin. Ayniqsa yangi boshlovchi talabalar uchun terminlarning uzun va murakkab shakllari muammoli bo'lishi mumkin. Shu sababli tibbiy terminologiyani o'qitishda morfemik tahlil metodidan foydalanish muhimdir.

Zamonaviy ta'limda innovatsion metodlar yordamida terminlarning morfemik tuzilishini o'rgatish yanada samarali bo'lmoqda. Masalan, interfaol metodlar, vizual materiallar va elektron lug'atlar terminlarni oson o'zlashtirishga yordam beradi.

Umuman olganda, morfemik tahlil tibbiy terminologiyani chuqur tushunish va amaliyotda to'g'ri qo'llash uchun zaruriy asos hisoblanadi.

Standartlashtirilgan terminologiya shifokorlar, farmatsevtlar va ilmiy xodimlar o'rtasidagi muloqotda chalkashliklarning oldini oladi hamda klinik va ilmiy axborotning to'g'ri talqin qilinishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, anatomik tuzilmalar, fiziologik jarayonlar va patologik holatlarni ifodalovchi terminlarning yagona tizim asosida qo'llanilishi tibbiy amaliyotda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa turli mamlakatlarda faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun ham terminlarning bir xil tushunilishini ta'minlaydi.

Shu nuqtai nazardan, tibbiy terminlarning yasaliş jarayonini o'rganish va ularni morfologik tahlil qilish tibbiyot ta'limi va ilmiy izlanishlar uchun zarur vosita hisoblanadi. Terminlarning tarkibiy qismlarini — ya'ni ildiz, prefiks va suffikslarni tahlil qilish orqali ularning mazmunini chuqurroq anglash mumkin bo'ladi. Bu jarayon talabalarning nafaqat terminlarni yodlab olishiga, balki ularning ma'nosini mantiqiy tushunishiga yordam beradi. Natijada ular klinik amaliyotda, diagnostika jarayonida va ilmiy faoliyatda terminlardan to'g'ri foydalanish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.

Xulosa

Tibbiy terminlarning morfemik tuzilishi ularning aniqligi va tizimlilikini ta'minlaydi. Prefiks, ildiz va suffikslarning funksional ahamiyati terminlarning ma'nosini to'g'ri tushunishga yordam beradi. Morfemik tahlil tibbiyot mutaxassislari uchun muhim bilim hisoblanadi. Tibbiy terminlarni xalqaro standartlarga muvofiq ravishda qo'llash tibbiyot sohasida aniqlik va izchillikni ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Tibbiy terminlar asosan lotin va yunon tillari ildizlariga asoslanib shakllangan bo'lib, ular prefiks va suffikslar yordamida kengaytiriladi. Prefikslar terminning

umumiy ma'nosiga qo'shimcha aniqlik kiritib, kasallikning darajasi, joylashuvi yoki xususiyatini ifodalaydi. Suffikslar esa, odatda, patologik holat, jarayon yoki kasallik turini bildiradi. Ildiz esa terminning asosiy semantik mazmunini tashkil etadi. Ushbu morfemik elementlarning uyg'unlashuvi natijasida murakkab, lekin aniq va tizimli tibbiy terminlar hosil bo'ladi.

Morfologik tahlil usulining yana bir afzalligi shundaki, u terminlarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi va ularni uzoq muddat xotirada saqlashga yordam beradi. Jadval, sxema va amaliy misollar asosida terminlarning tarkibiy qismlarini ko'rsatish ularning tuzilishi va ma'nosini vizual tarzda anglash imkonini yaratadi. Bu esa o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi hamda talabalar bilimini mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, standartlashtirilgan tibbiy terminologiya tibbiyot sohasida yagona ilmiy tilni shakllantiradi. Bu esa xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish, klinik ma'lumotlar almashinuvi va ilmiy tadqiqotlar natijalarini taqdim etishda muhim rol o'ynaydi. Natijada tibbiy terminlardan to'g'ri va izchil foydalanish nafaqat ilmiy aniqlikni ta'minlaydi, balki tibbiy xizmat sifatini oshirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2016. – 400 с.
- 2.Самусев Р.П., Липченко В.Я. Анатомия человека: атлас с латинской терминологией. – Москва: Оникс, 2018. – 544 с.
- 3.Сапин М.Р. Анатомическая терминология. – Москва: Медицина, 2015. – 256 с.
- 4.Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – Москва: URSS, 2019. – 608 с.
- 5.Виноградов В.В. Введение в языкознание. – Москва: Высшая школа, 2017. – 432 с.
- 6.Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке. – Москва: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

7. Dirckx J.H. The Language of Medicine: Its Evolution, Structure, and Dynamics. – New York: Praeger, 2018. – 320 p.
8. Chabner D.-E. The Language of Medicine. – 12th ed. – St. Louis: Elsevier, 2020. – 1072 p.
9. Dorland W.A.N. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. – 33rd ed. – Philadelphia: Elsevier, 2020. – 2144 p.
10. Stedman T.L. Stedman's Medical Dictionary. – 28th ed. – Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2016. – 2240 p.
11. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – 506 p.